

ДЕМБІЦЬКА С. Л.,
кандидат юридичних наук, асистент
кафедри цивільного права та процесу
(Навчально-науковий інститут права
та психології Національного
університету «Львівська політехніка»)

УДК 342.97:352 (477)

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ З'ЯСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ

У статті досліджується поняття адміністративного стягнення, визначаються важливість та необхідність застосування заходів адміністративного стягнення до правопорушників. Розглядається сутність адміністративного примусу в діяльності органів державного управління. Розкривається питання щодо використання примусу для покарання та виховання правопорушників, що вчинили адміністративне правопорушення.

Ключові слова: примус, адміністративний примус, адміністративне стягнення, санкція, адміністративна відповідальність.

В статье исследуется понятие административного взыскания, определяются важность и необходимость применения мер административного взыскания к правонарушителям. Рассматривается сущность административного принуждения в деятельности органов государственного управления. Раскрывается вопрос относительно использования принуждения для наказания и воспитания правонарушителей, которые совершили административное правонарушение.

Ключевые слова: принуждение, административное принуждение, административное взыскание, санкция, административная ответственность.

In the article the concept of administrative penalty, importance and necessity of application of measures of administrative penalty, is probed to the offenders. Essence of administrative compulsion is examined in activity of organs of state administration. A question opens up in relation to the use of compulsion for punishment and education of offenders which accomplished administrative offence.

Key words: enforcement, administrative enforcement, administrative penalty, sanction, administrative responsibility.

Вступ. Становлення нашої держави як демократичної та правової вимагає створення системи дієвих юридичних заходів, спрямованих на захист прав та свобод громадян у всіх сферах суспільного життя.

Ефективним засобом забезпечення захисту прав та свобод громадян, підтриманням в суспільстві законності та правопорядку є юридична відповідальність взагалі та адміністративна зокрема. Об'єктивні потреби розвитку демократичного суспільства вимагають удосконалення законодавства щодо адміністративної відповідальності та накладення адміністративних стягнень, вони нерозривно пов'язані з проблемами законності та гарантіями останньої. Проблематиці заходів впливу та адміністративних стягнень, які застосовуються за вчинення адміністративних правопорушень, присвячено наукові праці Ю.П. Битяка, А.С. Васильєва, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, Л.В. Коваля,

А.Т. Комзюка, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, Д.М. Лук'янця, О.І. Остапенка, М.М. Тищенко, В.О. Шамрая та інших.

Заходи адміністративної відповідальності є особливим видом заходів адміністративного примусу, які є реакцією на вчинений адміністративний проступок та містять у собі елементи покарання, що суттєво відрізняє їх від інших заходів. Головною метою адміністративного стягнення являється виховання правопорушника, а саме – формування в нього звички законослухняної поведінки.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в необхідності визначення поняття адміністративного стягнення, з'ясування підстав і порядку застосування до порушників у разі недотримання загальнообов'язкових правил поведінки адміністративних стягнень, що мають адміністративно карний та виховний зміст.

Результати дослідження. Для того, щоб Україна утвердилась на світовій арені як правова демократична держава з високим рівнем економічного розвитку, вона повинна спочатку забезпечити такий правовий порядок, який би привів до виконання суб'єктами права діючих законів у всіх сферах життєдіяльності. Не піддається сумніву, що в умовах побудови правової держави всі державні установи, посадові та приватні особи повинні виконувати приписи та норми законодавчих актів, оскільки неодноразово порушуючи законодавчі норми, вони тим самим віддаляють стабільність та демократію в державі [1, с. 111].

Питання ефективності заходів адміністративного стягнення є найрозробленішими в юридичній літературі, що, на перший погляд, створює враження більшої значимості цієї категорії адміністративно-правових засобів.

Особливість заходів адміністративного стягнення полягає в тому, що вони мають яскраво виражений «санкційний характер», чим відрізняються від інших видів примусових заходів.

Адміністративне стягнення завжди спирається на санкцію. Адміністративна санкція – це структурна частина правової норми, яка закріплює можливість застосування державного примусу, у тому числі накладення на порушника адміністративного стягнення, і встановлює його вид та межі. Стягнення – це реакція компетентного органу у відповідь на скоєний проступок шляхом застосування (реалізації) адміністративної санкції в конкретних охоронних правовідносинах. Це підсумовувальний акт усього процесу притягнення до відповідальності [2, с. 163].

В 60-ті роки ХХ століття домінуючою у вітчизняній адміністративно-правовій науці була точка зору, висловлена Д. Бахрахом, відповідно до якої адміністративні стягнення є каральними, «штрафними санкціями», за допомогою яких здійснюється загальна і часткова превенція правопорушень. Акцентувалася увага на особливому значенні стягнень, їх потенціал як виховних та профілактичних заходів. Значний виховний ефект, як зазначав Д. Бахрах, пояснюється тим, що санкція застосовується до осіб, які випадково стали на шлях правопорушень, вчинили малозначні порушення. Антисоціальні установки у свідомості цих осіб ще міцно не сформувалися, і своєчасний вплив на них має велике значення [3, с. 102].

Слід зазначити, що існуюча на той час система адміністративних стягнень містила в собі низку стягнень, які тяжіли до кримінальних санкцій (заслання, висилка, позбавлення волі). Подібні санкції, насамперед, орієнтували на досягнення каральної мети юридичної відповідальності.

Досліджуючи адміністративну відповідальність за радянським правом, вчений-адміністративіст визначає адміністративні покарання як визнання у встановленому в законі порядку винної в адміністративному правопорушенні особи, що підлягає відповідальності, яка виражається в тих або інших несприятливих чи неблагополучних наслідках карального змісту. Отже, Л.Коваль наголошував на каральному аспекті адміністративних санкцій, вважаючи, що окрема форма адміністративної відповідальності має своєю метою кару (наприклад, попередження має безпосередню мету – покарання,

змістом якої є осуд протиправних дій органом, що застосовує покарання, виправні роботи мають на меті грошове покарання порушника [4, с. 21].

У довідковій юридичній літературі також відсутня однозначність у визначенні адміністративних стягнень. Юридична енциклопедія визначає адміністративні стягнення як міру відповідальності за вчинене адміністративне правопорушення [5, с. 50].

У російсько-українському словнику термінів з теорії держави та права адміністративні стягнення визначені як міра впливу, яка застосовується за вчинення адміністративного правопорушення з метою виховання, а в необхідних випадках і покарання правопорушника [6, с. 16].

Стягнення – примусовий захід, який є мірою відповідальності, що застосовується, як правило, за вчинення правопорушення з метою покарання і виховання особи, яка його вчинила, а також з метою загального попередження правопорушення [7, с. 315].

Правова наука та законодавство країн Європи оперують поняттям «адміністративна санкція». У це поняття вкладено наступний зміст: «Адміністративні санкції – це адміністративні акти, які накладають покарання на приватних осіб стосовно їхніх дій, що суперечать прийнятим правилам». Санкцією може бути штраф чи інший каральний захід у грошовій чи не грошовій формі.

Санкція, як негативна реакція держави на порушення правової норми, виникає лише за наявності протиправної поведінки або неналежного виконання загальнозастосованих правил. Натомість, державний примус реалізується в багатьох формах, які охоплюють і санкції. Тож, не обмежуючись тільки санкціями, примус може бути задіяний не тільки внаслідок порушення правової норми, як відповідна реакція уповноважених органів, а й в силу виникнення певних обставин, що загрожують або можуть загрозовувати суспільним відносинам [8, с. 246–247].

У будь-якому випадку застосування санкції ставиться в залежність від належного виконання правової норми. Тобто всі доходять висновку, з яким неможливо не погодитися, що санкція має місце лише у випадку порушення чи неналежного дотримання правової норми.

В цілому, як зазначає Т. Коломоець, в адміністративно-правовій науці адміністративні стягнення досліджуються в трьох аспектах:

- 1) інституційному (він є превалюючим), суть якого полягає в тому, що адміністративні стягнення розглядаються як елемент інституту адміністративної відповідальності;
- 2) нормативно-структурному, згідно з яким адміністративні стягнення розглядаються як санкції адміністративно-правової норми;
- 3) як форми державного примусу (широке розуміння).

На думку Т. Коломоець, адміністративними стягненнями є зафіксовані в санкціях адміністративно-правових норм заходи примусу, які застосовуються органами адміністративної юрисдикції щодо особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, з метою попередження вчинення нових правопорушень як цією особою, так і іншими особами, також виховання та покарання цієї особи [9, с. 190, 192].

Адміністративне стягнення має таку властивість, як кара, покарання порушника, що є фактичним і первісним призначенням стягнення. Л.В. Коваль висловлює думку про те, що каральна спрямованість є центральним об'єднувачим чинником для всіх адміністративних стягнень, а останні є формами адміністративного покарання, що знаходять вираження в тих чи інших невідгідних наслідках карального змісту [10, с. 114].

В. Колпаков до мети адміністративного стягнення відносить захист правопорядку, припинення протиправного стану і відновлення порушених проступком юридичних відносин [11, с. 297, 299].

Ознаки адміністративної караності тісно пов'язані з юридичними наслідками застосування заходів адміністративної відповідальності. Їхня суть полягає в тому, що застосування до правопорушника адміністративного стягнення спричиняє для нього на-

стання нового правового стану, який в адміністративному праві називається станом адміністративної караності [12, с. 12].

Адміністративні стягнення є одним з видів адміністративно-примусових заходів. Ст. 23 КпАП вказує, що адміністративне стягнення застосовується з метою:

- виховання правопорушника в дусі дотримання законів, поваги до правопорядку;
- попередження вчинення ним нових правопорушень (приватна превенція);
- попередження вчинення правопорушень іншими особами (загальна превенція).

Адміністративні стягнення істотно відрізняються від інших примусових заходів своєю функціонально-цільовою спрямованістю:

- 1) тільки адміністративне стягнення є мірою відповідальності за адміністративне правопорушення;
- 2) тільки воно містить підсумкову юридичну оцінку протиправного діяння порушника;
- 3) як адміністративні стягнення, так і заходи впливу застосовуються за вчинення адміністративних правопорушень, однак перші застосовуються за найбільш суспільно-шкідливі адміністративні правопорушення, зокрема і ті, які скоюються неповнолітніми (ст. 13 КпАП) [13].

Отже, головна мета як адміністративних стягнень, так і заходів впливу полягає у вихованні правопорушників, тобто формуванні в них звички законотримання поведінки.

Ми погоджуємось з думкою А.Т. Комзюка, який зазначає, що «виховний вплив на порушника справляє як сам факт накладення на нього адміністративного стягнення, так і спеціальні виховні заходи, які застосовуються до нього під час виконання деяких стягнень. Мета запобігання вчиненню нових правопорушень з боку правопорушника та інших осіб досягається головним чином завдяки настрашці, яка утримує нестійких осіб від вчинення адміністративних проступків [14, с. 27–28].

На нашу думку, перевагою використання різноманітності адміністративних стягнень є те, що вона дозволяє забезпечити диференційований підхід при обранні конкретного адміністративного стягнення, індивідуалізувати можливість покарання кожного правопорушника залежно від обставин вчиненого правопорушення. До ознак адміністративних стягнень ми відносимо:

- 1) державно-примусовий характер, тоді як навіть їх виховний характер полягає у примусовому впливі з боку держави на правопорушників;
- 2) специфічне коло суб'єктів їх застосування, серед яких переважають позасудові;
- 3) спеціальний порядок їх застосування.

Слід враховувати ґрунтовне дослідження А.Т. Комзюка мети адміністративних стягнень, а саме: «Насамперед, важливо мати на увазі, що адміністративне стягнення є мірою відповідальності, правовим наслідком адміністративного правопорушення. Воно застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, у дусі додержання законів, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами». Водночас він наполягає на тому, що не слід забувати і про елемент кари, однак робить уточнення: «Щодо каральної властивості стягнення можна зробити висновок, що точніше буде називати його метою не стягнення, а, так би мовити, станом покараності особи [15, с. 226]».

В.К. Колпаков відносить до мети адміністративних стягнень захист правопорядку, припинення протиправного стану і відновлення порушених проступком юридичних відносин.

Кінцева мета застосування адміністративного стягнення полягає в тому, щоб ні порушник відповідних правових норм, ні інші особи більше не вчиняли адміністративних проступків, тобто в забезпеченні загальної і спеціальної превенції правопорушень, кожна з яких виконує певну соціально корисну функцію. Головна мета запобігання вчиненню нових правопорушень з боку як правопорушника, так і його оточення досягається головним чином завдяки настрашці, яка утримує нестійких осіб від учинення адміні-

стративних проступків. Правильно також те, що завдання попередження правопорушень деякі стягнення розв'язують не тільки своїм виховним впливом, а й позбавленням правопорушника можливості знову порушити закон, тому треба розрізняти заходи, що мають тільки виправно-виховний вплив (попередження, штраф), і заходи, що поряд з виправно-виховним впливом створюють умови, які виключають можливість вчинення нових правопорушень (позбавлення права) [16, с. 196].

На каральну спрямованість адміністративних стягнень вказував і І. Веремеєнко. Класифікуючи складові системи адміністративних санкцій загалом за різними критеріями, він виділяє окрему групу санкцій – «каральні адміністративно-правові санкції»: попередження, громадський осуд, штраф, позбавлення окремих прав, адміністративний арешт, виправні роботи, конфіскація тощо. При розгляді заходів адміністративного примусу неможливо не звернути увагу на однорідність певних з них: застосування таких заходів пов'язане тільки з правопорушеннями, реалізація їх забезпечує досягнення єдиної мети, а зміст полягає в покаранні за вчинене правопорушення. Ці ознаки і визначили послідовне виділення їх багатьма авторами в самостійну групу – групу адміністративних стягнень [17, с. 80].

Схожу точку зору висловлюють Ю. Ведерніков та В. Шкарупа, які зазначають, що адміністративні стягнення – це матеріалізований вияв адміністративної відповідальності, негативний правовий наслідок неправомірної поведінки особи, яка вчинила адміністративний проступок і повинна відповісти за свій протиправний вчинок та понести за це відповідне покарання у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального, та фізичного впливу. Ці стягнення, зазначають вчені-адміністративісти, є останньою ланкою в системі заходів адміністративного примусу, мірою відповідальності та застосовуються з метою виховання особи порушника та інших осіб [18, с. 153].

Таким чином, адміністративне стягнення можна визначити як матеріалізований вияв адміністративної відповідальності негативного правового наслідку неправомірної поведінки особи, яка вчинила адміністративний проступок і обов'язково повинна відповісти за свій протиправний вчинок та понести за це відповідне покарання у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального та фізичного впливу.

Отже, можна зробити **висновок**, що адміністративне стягнення визначається як реакція держави примусового характеру на вчинене адміністративне правопорушення, що застосовується визначеним колом уповноважених владних суб'єктів в межах чітко закріпленої в законі процедури до особи порушника з метою виховання такої особи, загальної та спеціальної превенції правопорушень, а також кари, і полягає в обов'язку правопорушника зазнавати обмежень майнового, морального та особистого характеру.

Список використаних джерел:

1. Пилипенко К.М. Соціальне значення правомірної поведінки у формуванні сутності правопорядку / К.М. Пилипенко // Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез міжнародної наукової конференції «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 р.) : у 4-х част. – Ч. 1. – Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2011. – С. 111–114.
2. Магіос А.В. Адміністративна відповідальність посадових осіб / А.В. Магіос. – К. : Знання, 2007. – 223 с.
3. Бахрах Д.Н. Советское законодательство об административной ответственности : [учебн.пособие] / Д.Н. Бахрах. – Пермь : Изд. Пермского гос.ун-та им. А.М. Горького, 1969. – 344 с.
4. Коваль Л.В. Відповідальність за адміністративні правопорушення / Л.В. Коваль. – К. : Вища школа, 1975. – 160 с.
5. Юридична енциклопедія в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – Т. 1. – 672 с.

6. Русско-украинский словарь терминов по теории государства и права : [учебн. пособие] / Н.И. Панов. – Харьков, 1993. – 165 с.
7. Сучасна правова енциклопедія / [О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко та ін.] ; за ред. О.В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.
8. Купін А.П. Особливості адміністративних стягнень як каральних адміністративно-правових санкцій / А.П.Купін // Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Сімферополь 7–8 грудня 2006 р.) : у 2-х ч. – Сімферополь, 2006. – Ч. 2. – С. 246–252.
9. Коломоець Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : [монографія]. – Запоріжжя : Поліграф, 2004. – 404 с.
10. Коваль Л.В. Відповідальність за адміністративні правопорушення / Л.В. Коваль. – К. : Вища школа, 1975. – 159 с.
11. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : [монографія]. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
12. Мироненко Н.М., Штефан С.М., Виноградова О.І. Законодавство України про адміністративні правопорушення та адміністративне судочинство : [посібник]. – К. : Прецедент, 2007. – 158 с.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. –1984. –Додаток до № 51. – Ст. 1122.
14. Адміністративна відповідальність в Україні : [навчальний посібник] / за ред. А.Т. Комзюка. – 2-е вид., перероб. і доп. – Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. – 99 с.
15. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : [монографія] / за ред. О.М. Бандурки. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр.справ, 2002. – 336 с.
16. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України : [підручник] / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
17. Веремеенко И.И. Административно-правовые санкции / И.И. Веремеенко. – М. : Юрид. лит., 1975. – 192 с.
18. Ведерніков Ю.А., Шкарупа В.К. Адміністративне право України : [навч. посібник] / Ю.А. Ведерніков, В.К. Шкарупа. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 336 с.

